

Nr 107.

Av herr **Enderstedt**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inskränkning i rätten att rösta med fullmakt vid val i stad till landsting och stadsfullmäktige.

¶ Ett missförhållande, som blivit mer och mer tydligt framträdande, är det missbruk, som äger rum med fullmakter vid kommunala val. Detta missbruk gäller mer eller mindre alla partier, men är icke desto mindre att ogilla av dem, som objektivt och utan alla sidoavsikter se på saken.

Såsom förhållandena för närvarande äro, har det för de olika partierna i städerna (och vi tänka närmast på förhållandena i dessa) blivit nödvändigt att basera större delen av hela sin valrörelse just på insamling av fullmakter, och procenten av de röster, som avlämnats genom fullmakter, torde numera icke sällan vid nämnda val (till landsting och stadsfullmäktige) stiga till betydligt mer än tredjedelen av alla avgivna röster. Det har blivit ett formligt jaktlopp efter fullmakter, och det är många gånger så, att det partiet avgår som segrare, vilket haft möjlighet att utskicka de flesta fullmaktsinsamlarna för att icke säga de flesta fullmaktsindrivarena.

Det torde ock för var och en, som något deltagit i valrörelser i våra städer, vara bekant, under vilka föga tilltalande former, denna fullmaktsinsamling äger rum, i det att villt främmande människor tränga in i hemmen, börja resonera politik och icke gärna avlägsna sig, förrän de fått, det de vilja: en fullmakt.

Många gånger torde det också hända, att en principal ber sina underlydande om deras fullmakter, och dessa underlydande våga ofta av lätt insedda skäl icke annat än att låta honom få dem. En annan gång kan en affärsman av sina kunder hotas att se sin affär

skadad, om han icke till det eller det partiet lämnar sin fullmakt. Påtryckning kan förekomma såväl nerifrån som uppifrån.

De uppgifter, som dessa fullmaktsinsamlare röra sig med under sina besök i de skilda hemmen, ha ofta visat sig vara synnerligen oriktiga och vilseledande, och man har icke skytt att måla ut sina meningsmotståndare på det mest fula sätt. Särskilt har man vänt sig till personer, som man vetat vara mindre bevandrade i dagspolitiken och vilka därför icke varit i stånd att rätt bedöma de svartmålningar, som kommit dem till del, utan som därför fulla av fruktan för »de olyckor som hota landet» skänkt fullmaktsagenten sin fullmakt.

Det har ock förekommit, att agenter samlat fullmakter under oriktiga uppgifter om det parti, som skulle erhålla desamma. Det har alltså varit ett fullständigt bedrägeri, liksom det förekommit röststödler på så sätt, att valmän under valen bett om fullmakter hos ett partis valledning men sedan begagnat fullmakterna för ett helt annat parti. Och som det nu är ordnat, finnes det icke någon möjlighet att förekomma detta, utan man måste lita på ärligheten hos dem, som be att få en fullmakt till sig utlämnad.

En annan olägenhet återigen är den, att det vid icke så få tillfällen har hänt, att partierna samlat så talrikt med fullmakter, att det sedan under valet icke blivit för partiledningen möjligt att få alla dessa fullmakter »placerade». Härigenom kan en orättfärdighet begås även mot verkligt kommunalt intresserade personer, vilka av en eller annan anledning varit nog oförsiktiga att lämna fullmakt i stället för att själva gå fram till valurnan.

Detta fullmaktsmissbruk har nått sin kulmen, sedan vi erhållit det proportionella valsättet med dess mycket skarpt uppdragna parti-gränser. Och dock borde all utveckling gå mot att vid alla val det *personliga* skall bli det avgörande. Så blir *icke* fallet, om de olika partiernas slutstrider skola utkämpas genom högar av fullmakter.

Vid de rent politiska valen (de till riksdagen) förekomma som bekant icke fullmakter, ehuru för deras användning även här skulle kunna tillgripas i stort alldeles samma försvar som det, man är van att finna för fullmakterna vid de kommunala valen. Den orättvisa, som kan sägas ligga däri, att en sjuk eller en bortrest valman icke skall ha möjlighet att avlämna sin röst, gäller vid de politiska valen med precis samma, om icke rent av med större styrka som vid de kommunala. Ööverstigligna hinder borde för övrigt icke möta att låta de *verkligt* förhindrade få sin röst avlämnad, vare sig det gäller

de politiska eller de kommunala valen. Ett regeringsförslag rörande sjömäns eller fleras röstavlämning vid politiska val är ju, som vi veta, sannolikt att snart emotse.

Vid 1908 års riksdag väcktes en motion av herr Hjalmar Wijk om fullmakternas avskaffande, men motionen föll. Detta berodde kanske icke så litet därpå, att motionen icke tog någon hänsyn till den skillnad, som onekligen i detta fall finnes mellan stad och land. I staden är det i regel så ordnat, att det för en valman icke kräves en uppoffring av mera än en helt kort stund för att bära fram en valsedel, under det att det på landsbygden understundom kan vara förenat med rätt stort besvär och stor uppoffring att personligen deltaga i val. Det, som skapar denna skillnad, äro de stora avstånd, vilka vi på landsbygden möta i all synnerhet i de nordligare kommunerna.

Men även fränsett detta, så är den erfarenhet, man nu av fullmaktsinstitutionen äger, betydligt större än då omnämnda motion väcktes, och man bör på alla håll nu vara övertygad om att det här är fråga om något, som bör begränsas.

Stockholms stadsfullmäktige ha också funnit sig föranlättna att efter en motion av herr Palme ingå till Kungl. Maj:t med en anhållan i syfte att få användningen av fullmakter inskränkt vid val till Stockholms stadsfullmäktige. De synpunkter, som i herr Palmes motion framhöllos och de, som sedan kommo fram under debatten i fullmäktige, äro alla fullt tillämpliga även på rikets övriga städer.

Det råder likväl olika meningar om dessa övriga städernas lagliga rättighet att genom sina fullmäktige till regeringen göra liknande framställningar som den, som gjorts av huvudstadens stadsfullmäktige. Atminstone har man i Borås stadsfullmäktige vägrat remiss på en motion motsvarande den, som herr Palme fick både remitterad och behandlad av Stockholms stadsfullmäktige.

Tanken på att fullmakter icke alltid äro så tillbörliga är icke ny. Den är tvärtom mycket gammal.

I 1843 års författning fanns det ingen inskränkning i användandet av fullmakter. 1860 blev det dock stadgat, att varje röstägande icke fick använda mer än en fullmakt. Redan då detta stadgande kom till stånd, yttrade landshövdingen von Troil följande beaktansvärda ord, som ännu i dag icke förlorat något av sin allmänna giltighet: »Det är en i de flesta konstitutionella länder antagen grundsats, att vid val rösträtt bör personligen utövas. Mot-

satsen föranleder ej sällan till listlöpning och till resor ur gård och i gård och på förhand uppgjorda valsedlar».

Det kan naturligtvis framställas anmärkning mot att det skall i ifrågavarande fall göras skillnad på stad och land, och detta kan också i första ögonblicket icke se så tilltalande ut. Man får dock taga hänsyn till de praktiska och verkliga förhållandena, vilka för stad och land genom de olika avstånden till vallokalerna kunna vara så vitt skilda. Redan förut har man också haft blicken öppen för denna skillnad och låtit alla betänkligheter fara för de praktiska synpunkterna. I 1910 års prästvals lag har gjorts en alldeles bestämd skillnad mellan landsbygden och städerna i det avseendet, att vid prästval rösträtt må i stadsförsamlingen icke utövas av annan än den, som personligen infinner sig vid valtillfället, medan i landsförsamling röstberättigad äger att utöva rösträtt genom annan röstberättigad.

Det är att befara, att under de partistrider, som kunna stunda, dessa fullmaktsinsamlingar och fullmaktsindrivningar taga än mer fränstötande former, och man kan icke nu avgöra, vilket parti det blir, som på detta skulle vinna mest. Ett är dock säkert, nämligen att alla rättsinniga vid en fråga som denna icke i främsta rummet spörja efter, vad som gagnar det egna partiet mest, utan vad som är mest rätt och värdigt. Därför bör denna angelägenhet icke (såsom det velat förefalla) bli någon partiangelägenhet utan en fråga, som icke tager hänsyn till någon av dagens växlande partigränser.

Jag vågar därför hemställa,

att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga sådant förslag till ändring av gällande bestämmelser angående val i stad till landsting och stadsfullmäktige, att rätten att rösta genom fullmakt må bliva i väsentlig mån inskränkt, så att den, som vid valtillfället icke personligen inställer sig, endast i det fall må beredas tillfälle att utöva sin rösträtt, då han på grund av yrke, tjänst eller sjukdom är förhindrad att personligen avgiva sin röst.

Stockholm den 25 januari 1913.

M. Enderstedt.